

PRILOZI

UNA POPOVIĆ

ESTETIKA U SVETLU SVOJE DISCIPLINARNOSTI (Mirko Zurovac, *Metodsko načelo estetike*, Službeni glasnik, Beograd 2018.)

Problematizacija estetike kao filozofskog napora čini se skoro zaboravljenim zadatkom u savremenoj filozofiji. Takozvane systemske ili problemske estetike, kakve su one Benedeta Kročea (B. Croce) ili Nikolaja Hartmana (N. Hartmann), poslednjih decenija izgleda nisu u modi: reč je o pokušajima da se pitanje o tome šta je estetika postavi radikalno i bez podrazumevanja, a opet uvažavajući ključne elemente estetičke misli koje je iznedrila tradicija. Ovakvi pristupi izučavanju estetike, od kojih su dva navedena bila posebno uticajna za njen razvoj na našim prostorima, nastoje da polože račun i o estetskom subjektu i o estetskom objektu, o estetskim vrednostima i estetskom suđenju, pa čak i o istoriji estetike, a da sve navedeno promisle iz jedinstvene vizure, koja bi pojasnila način operisanja i

smisao ove filozofske discipline. Nasuprot tome, savremene tendencije razvoja estetike mnogo su više usmerene na partikularne probleme, pojedinačna učenja ili fenomene. Štaviše, nije retko ni kritičko ispitivanje opravdanosti estetike kao oblika mišljenja primerenijeg tradiciji nego savremenosti, kao ni sugestija da se umesto nje usvoje različiti drugačiji i manje sistematični teorijski pristupi obradi tradicionalno estetičkih problema.

Jedinstveni i specifični poduhvat sistemskog i problemskog izučavanja estetike na našoj filozofskoj sceni predstavlja onaj Mirka Zurovca, dugogodišnjeg profesora estetike na Odeljenju za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i jednog od naših najznačajnijih estetičara. U izdanju Službenog glasnika iz Beograda nedavno je objavljena njegova

studija *Metodsko načelo estetike*, koja predstavlja još jednu tačku u izvođenju ovog opsežnog izučavanja estetike kao filozofske discipline; kako ćemo nastojati da pokažemo, u pitanju je njegov sasvim neobičan element. Pri tome, važno je naglasiti, sistemski i problemski Zurovčev pristup estetici ne predstavlja anahronizam, niti je stvar prošlosti. Naime, iako očigledno ne sledi aktuelne tendencije, niti se rukovodi vladajućim razumevanjem bavljenja estetikom koje smo pomenuli, Zurovac takođe ne pokušava ni da prosto i podrazumevano obnovi stare pristupe – njegovo rešenje ove problematike sasvim je osobeno, te uvažava obe pomenute perspektive.

U nameri da svoja dugogodišnja istraživanja estetike objedini, sistematizuje i prezentuje u celini, profesor Zurovac odlučio se za višestruko istraživanje estetike kao filozofske discipline, predstavljeno u više povezanih studija i takvo da za posebne fokuse uzima one teme koje, prema njegovom mišljenju, predstavljaju ključne probleme iskivanja i legitimnosti estetike. Profesor Zurovac do sada je, u okviru ovog opsežnog projekta, objavio sledeće

naslove: *Tri lica lepote*, *Metodičko zasnivanje estetike*, *Teškoće u zasnivanju estetike* i *Ideja estetike*; njima se sada pridružuje i *Metodsko načelo estetike*. Shodno navedenom, ove studije treba razumeti kao posebna razvijanja jedinstvene ideje estetike, kao konkretizacije jedinstvenog načina razumevanja njenog smisla i funkcije prema profesoru Zurovcu. Svakako, one se mogu čitati i kao zasebna dela, odnosno kao istraživanja koja polažu račun o esteticima u sasvim konkretnim kontekstima i razračunavajući se sa specifičnim problemima; ipak, ta mogućnost, bar shodno namerama autora, trebalo bi da bude u drugom planu.

Četiri pomenute studije, kao celina kojom se zaokružuje prvi deo Zurovčeve obrade problema estetike, posvećene su ispitivanju sasvim načelnog pitanja – šta je estetika, te kako je ona moguća; u obradi tog pitanja posebno mesto za profesora Zurovca ima i nešto konkretniji problem zasnivanja estetike. Delo kojim Zurovac otvara svoje istraživanje, *Tri lica lepote*, posvećeno je problemu lepote, koja za njega predstavlja osnovnu i centralnu estetičku kategoriju. *Ideja estetike*, kao delo koje zatvara ovaj

deo Zurovčevog projekta, obrađuje samu zamisao, pojam estetike kao filozofske discipline, odnosno filozofske i istorijske uslove formiranja i razvoja takve ideje. Dva središnja dela, *Metodičko zasnivanje estetike* i *Teškoće u zasnivanju estetike*, međusobno komplementarna, pokazuju na koji način Zurovac vidi prelaz između problema predmeta i problema ideje estetike: ono što, pored datog predmeta, obezbeđuje ovu disciplinu kao filozofski projekat jeste upravo pitanje metoda, ili, nešto slobodnije rečeno, pitanje onog *kako* filozofski pristupiti području lepote (i umetnosti), tako da rezultat bude upravo disciplina estetike – a ne nekakav njoj alternativni teorijski poduhvat. Svestan činjenice da je isti problem odredio i hronološki prvu estetiku, onu Baumgartenovu (A. G. Baumgarten), Zurovac navedeno pitanje tematizuje i u okviru fokusiranja na zasnivanje estetike, odnosno na njenu tradiciju i nastanak. Slično tome, svestan da je taj problem i danas aktuelan, Zurovac ga još jednom naglašava u svojoj novoj studiji, no tako da njim otvara čitav niz drugačijih mogućnosti da se ono estetsko shvati i teorijski obradi.

Studija *Metodsko načelo estetike*, tako, u Zurovčevom poduhvatu ima sasvim osobeno mesto. Sa jedne strane, čini se da ona, bar naslovom, korespondira prethodno objavljenim delima *Metodičko zasnivanje estetike* i *Teškoće u zasnivanju estetike*, te da, svojim sadržajem, donekle obnavlja uvide koji su prethodno već izloženi. Sa druge strane, međutim, ova studija predstavlja početak druge faze Zurovčevog projekta, one koja je usmerena na situiranje estetike u šire okvire filozofije, odnosno spram drugih filozofskih disciplina, poput ontologije, epistemologije i etike. Samim tim, ovo delo ima poziciju mosta, prelaza između prve, već dovršene faze Zurovčevog sistemskog pristupa problemu estetike, i njegovog još uvek nenapisanog drugog i konkretnijeg dela.¹ Utoliko ova studija delom ukazuje na pitanja i probleme prethodno

---

¹ O planu ovog projekta obaveštena sam od strane samog profesora Zurovca, u više privatnih razgovora; o istom je on govorio i u emisiji *Gozba* Drugog programa Radio Beograda, emitovanoj 08.07.2019. godine. Vidi: <http://www.rts.rs/page/radio/ci/story/28/radio-beograd-2/3582782/gozba.html>

obrađene u delima *Metodičko zasnivanje estetike* i *Teškoće u zasnivanju estetike*, ali takođe iste postavlja u drugačiji kontekst – kontekst centralnog pitanja nove studije, pitanja o osobenoj metodi same estetike, njenoj mogućnosti i eventualnoj legitimnosti.

Karakteristično je u tom pogledu da Zurovac insistira na međusobnoj povezanosti predmeta i metoda određene nauke, a u ovom slučaju i estetike. Jednostavnije rečeno, „predmet određuje metodu, ali i obratno: istraživačka metoda omogućava estetici da izdvoji svoj predmet kao poseban predmet”; upravo ova osobeno estetička metoda bi, prema Zurovčevom mišljenju, obezbedila njeno razgraničavanje od drugih disciplina.² Borba za metodu istovremeno je, tako, i borba za predmet estetike, te u tom smislu Zurovac potvrđuje da upravo od načina na koji estetiku razumemo zavisi i karakter koji će naše istraživanje zadobiti; u tom smislu u ovoj studiji Zurovac brani mogućnost, ali i primat filozofske

estetike, nasuprot pristupima posebnih nauka.

Ova „glavna estetička metoda, koja može da preuzme funkciju metodskog načela estetike”,³ ključni je zadatak Zurovčeve studije. Taj zadatak je, međutim, izrazito teško ispuniti, budući da ovde nije reč o bilo kakvoj nauci, već o, Zurovčevim rečima, *najparadoksalnijoj od svih pozitivnih nauka*.⁴ „Kao nauka”, tvrdi Zurovac, estetika „je prkosna i nepokorna”;⁵ ona je „nedisciplinovana disciplina, nenaviknuta na red i poštovanje pravila”.⁶ Ovako neobičan karakter estetike je, čini se, upravo razlog njene poroznosti za višestruke mogućnosti njene teorijske interpretacije, uključujući tu i pozitivno-naučne pristupe, poput sociologije, psihologije ili istorije umetnosti. Iz toga Zurovac zaključuje na potrebu za jedinstvenim metodskim načelom estetike, koje bi trebalo da predstavlja stožerno mesto uklapanja, osvetljavanja, pa i međusobnog povezivanja tih

² Zurovac, Z., *Metodsko načelo estetike*, Službeni glasnik, Beograd, 2018, str. 25.

³ Isto, str. 29.

⁴ Up. Isto, str. 52.

⁵ Isto.

⁶ Isto, str. 487.

različitih pristupa i perspektiva. Sa druge strane, a imajući u vidu i prethodno pominjanu međuzavisnost predmeta i metoda estetike, isto ukazuje i na semantičku zasićenost estetskog iskustva – kategorije lepote po Zurovcu, koji se očigledno mogu jednako valjano, a opet posve različito interpretirati i sagledavati.

Pluralitet postojećih metoda u pristupu onome što se od osamnaestog veka imenuje estetikom i estetskim, po Zurovcu, pitanju metodskog načela estetike nameće ne deduktivno-sistemski, već osobeno kaleidoskopski pristup. Sam Zurovac ovaj pristup označava kao *strukturalno-topološki*, kao *pluriperspektivizam u višem smislu*, gde se „različite perspektive međusobno ne isključuju, već se delom dodiruju, a delom razilaze”.⁷ Kako je već rečeno, Zurovac u ovom pogledu primat daje filozofiji, te on kaže da je estetika „sama filozofija, tako da se ne može isključiti iz sistema filozofskih disciplina. Njena metoda je prevashodno filozofska, iako ne treba da se lišava usluga empirijskih nauka”.⁸ S obzirom na

navedeno, međutim, čini se da filozofija u ovom pogledu zadobija primat ne spram nekakve pretpostavljene ekskluzivne pripadnosti tematike lepote filozofiji, niti spram načelne i podrazumevane veće opštosti filozofskih razmatranja u odnosu na druge teorijske poduhvate, već u pogledu na osobeno metodička pitanja. Naime, čini se da je primat filozofije obezbeđen karakterom njenog/njenih metoda, koji trpe pomenuti pluriperspektivizam, a da ne zalaze u interdisciplinarnost (iako ona ovde nije isključena).

Konačno, osobeno zanimljiva teza studije *Metodsko načelo estetike* proističe kao posledica ovakvog zaključka njenog autora. Reč je, naime, o načelnom stavu Zurovčevom u pogledu na filozofski karakter estetike – ali ne s obzirom na odnos filozofske i drugačije teorijski ustrojenih estetika, već u pogledu na odnos estetike i drugih filozofskih disciplina, pa i filozofije kao takve. Zurovac tvrdi: „U tom pogledu je estetika loša savest filozofije – ona sprečava sistem koji se suprotstavlja totalizujućem *hibrisu* i njegovoj volji za moć. [...] Njeno jednostavno postojanje podseća filozofiju da činjenice uvek imaju

⁷ Isto, str. 461.

⁸ Isto, str. 265.

pravo, da se sve događa u pojavi [...] Ona ponovo afirmiše, vitlajući zastavom jedne reči ispražnjene od njenog supstancijalnog značenja, ne toliko realnost saznanja umetnosti koliko radikalnu drugost i apsolutnu nesvodivost svakog umetničkog predmeta, kao i svakog estetskog iskustva”.⁹

Estetika se, tako, u Zurovčevoj vizuri postavlja jednako problematičnom danas, kao i u vreme njenog nastanka: činjenica da estetika postoji, dakle, ne svedoči o tome da smo filozofski pokorili i savladali probleme umetnosti, lepote i estetskog iskustva. Naprotiv, činjenica da estetika postoji – i to upravo kao jedna filozofska disciplina, kao *filozofija sama*, kako kaže Zurovac – svedoči o unutrašnjem ustrojstvu same filozofije, koja nalazi načina da ostane otvorenom za „same stvari”, odnosno da uvek iznova prevazilazi tako joj bliske tendencije zatvaranja u apstraktne kule od pojmova. Paradoksalni i nedisciplinovani karakter estetike se, tako, ispostavlja kao njena srž, a ne kao problem koji treba prevazići napuštanjem aporetičnosti. Štaviše, nešto slobodnije rečeno, estetika se

ovim pokazuje kao ključni aspekt savremene filozofije – onaj koji će je, imanentno, voditi ka refleksiji i problematizaciji njenog vlastitog smisla.

DOI <https://doi.org/10.19090/arhe.2019.31.291-296>

---

⁹ Isto, str. 482.